

LBRIS

We know
books

La Paradisul Femeilor
titlu original: *Cu Bonheur des Dames*
Emile Zola

Traducere: Diana Gabor

Editor Dexon Office, București

© by Dexon Office, 2014

Toate drepturile pentru această versiune aparțin Dexon Office

Informații, comenzi cărți, comenzi
pentru editare și tipărire de cărți și broșuri
Email dexonoffice@gmail.com
www.aldopress.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ZOLA, ÉMILE

La paradisul femeilor / Émile Zola ; trad.: Diana
Irina Gabor. - București : Dexon, 2014

ISBN 978-973-701-376-7

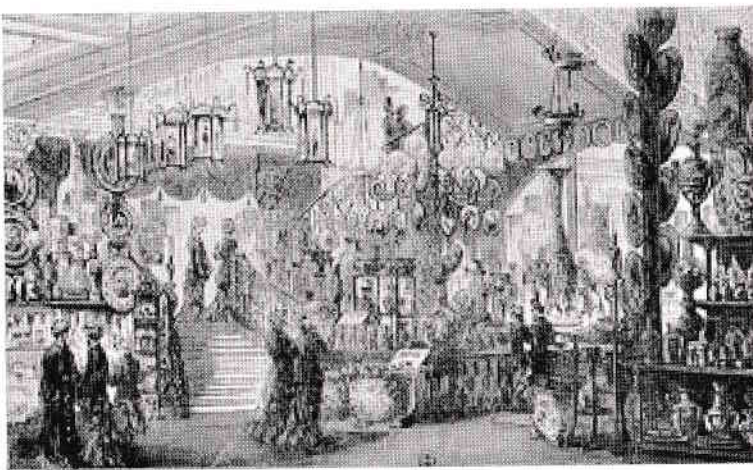
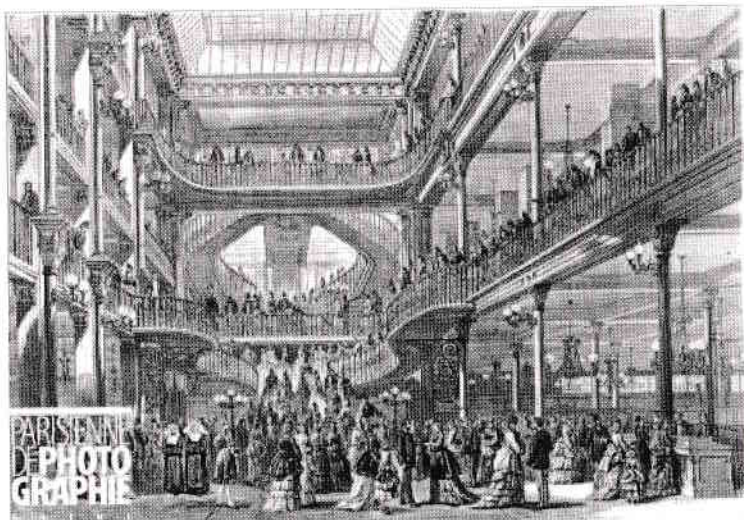
I. Gabor, Diana-Irina (trad.)

821.133.1-31=135.1

Timbrul literar în valoare de 2% se adaugă la prețul de vânzare și se varsă de
către difuzor la fondurile literare, conform legii.

EMILE ZOLA

La
Paradisul
Femeilor

Denise venise pe jos de la gara Saint-Lazare, unde coborâse dintr-un tren din direcția Cherbourg, împreună cu cei doi frați ai ei, după o noapte petrecută pe bancheta dură a unui vagon de clasa a treia. Îl ținea pe Pépé de mână, iar Jean o urma. Toți trei erau ruși de oboseala călătoriei, speriați și pierduți în mijlocul vastului Paris, cercetând casele și întrebând la fiecare răscruce de strada Michodière pe care locuia unchiul Baudu. Când ajuseră însă în piața Gaillon, tânăra se opri surprinsă.

— O! spuse ea, ia uite, Jean!

Și rămaseră încremeniți, strânși unii lângă alții, în hainele de doliu, pe care le purtau după moartea tatălui lor. Ea, plâpândă la cei douăzeci de ani, cu un aer sărăcăcios, căra un pachet modest; în timp ce, mezinul, în vârstă de cinci ani, îi atârna în brațe, în colțul umărului ei, stând în picioare, cu mâinile fluturând pe lângă corp, se ascundea fratele mai mare pe fața căruia înfloreau cei șaisprezece ani.

— Ei, continuă ea, iată un magazin adevărat!

La colțul croit de străzile Michodière și Neuve-Saint-Augustin era un magazin de noutăți a cărui vitrină cu mărfuri în culori vii, strălucea în lumina caldă și pală a dimineții de octombrie. Clopotul bisericii Saint-Roch bătea ora opt, iar trotuarele Parisului matinal descriau doar funcționari grăbiți să ajungă la birouri și gospodine alergând după cumpărături. În fața ușii magazinului, doi vânzători, cățărați pe o scară dublă, întindeau lenajurile, în timp ce într-o altă vitrină din strada Neuve-Saint-Augustin, un alt vânzător, în genunchi și întors cu spatele, așeza o bucată de mătase albastră. Magazinul, lipsit deocamdată de clienți, cu personalul abia sosit, băzăia ca un stup gata de trezire.

— Drace! spuse Jean, ăsta-l întrece pe cel din Valognes... Al tău nu era atât de frumos.

Denise clătină din cap. Petrecuse doi ani de zile acolo, la domnul Cornaille, primul vânzător de noutăți din oraș; însă acest magazin, descoperit așa deodată, această casă imensă în ochii ei, îi făcea inima să bată cu putere, o țintuia locului, emoționată, preocupată, uitând totul în jur. Pe

latura ce dădea în piața Gaillon, ușa înaltă, în întregime de sticlă, atingea mezaninul în mijlocul unor ornamente întortocheate, poleite cu aur. Două figuri alegorice, două femei zâmbitoare, cu gâtul gol, afixau numele firmei: *La paradisul femeilor*. Apoi, vitrinele se pierdeau de-a lungul străzilor Michodière și Neuve-Saint-Augustin, ocupând pe lângă casa de pe colț, încă patru imobile, două pe stânga și două pe dreapta, cumpărate și amenajate recent. Părea o întindere fără sfârșit, cu vitrinele de la parter și de la mezanin prin care se întrezărea întregul tumult din spatele tejghelelor. În partea de sus, o domnișoară, îmbrăcată în mătase, ascuțea un creion, în timp ce, lângă ea, altele două, despachetau paltoane de catifea.

— *La paradisul femeilor*, citi Jean cu un surâs blând de adolescent frumos, care avusese deja o poveste de amor la Valognes. Ei, e dragut, asta face lumea să se învârtă!

Însă Denise rămase, absorbită, în fața ușii centrale. Chiar acolo, în plină stradă, pe trotuar, se afla o învâlmășeală de mărfuri la ofertă, tentațiile de la intrare, ocaziile ce opreau clientele în trecere. Toate porneau de sus, bucăți de lenaj și de draperie, merinosuri, șevioturi¹, moltoane², cădeau de la mezanin, unduioare ca niște steaguri, în culori neutre, cenușii, bleumarin sau măsliniu, tăiate de albul etichetelor cu prețuri. Alături, încadrând pragul, atârnavu blănuri, paspoaluri³, de la cenușiu la fin al petit-gris-ului până la neaua pură a pufului de lebădă. În partea de jos, în caziere⁴, pe mese, în mijlocul unor stive de rămășițe, se revărsau diverse tricotaje la un preț de nimic, mănuși și șaluri de lână, pălării, veste, o vitrină întreagă dedicată iernii, în culori țipătoare, pestrițe, dungate, cu pete de un roșu sângeriu. Denise văzu o bucată de pânză de tartan⁵ cu patruzeci și cinci de centime⁶, fâșii de blană de nurea de America la un franc și mănuși la cinci bani.

Unchiul Baudu fusese uitat. Chiar și Pèpé, care se ținea încă de mâna

1 Țesătură cu dungi oblice în relief, făcută din lâna acestor oi sau din amestec de lâna cu fibre sintetice. (N.tr.)

2 Țesătură groasă, ușoară și moale de bumbac, de obicei pufoasă pe amândouă părțile. (N.tr.)

3 Șiret (lat) sau fâșie îngustă de stofă, de mătase, aplicată ca garnitură la rochiile, de-a lungul unei cusături, a unui buzunar. (N.tr.)

4 Dulap cu mai multe compartimente sau sertare. (N.tr.)

5 Țesătură specială din lână sau din bumbac, cu carouri mari, divers colorate, folosită în Scoția. (N.tr.)

6 Monedă franceză divizionară egală cu a suta parte dintr-un franc. (N.tr.)

surorii sale, făcuse ochii mari. O trăsură îi împinse pe toți trei din mijlocul pieței, astfel că o porniră imediat pe strada Neuve-Saint-Augustin, urmărind vitrinele și oprindu-se în fața fiecăreia. Mai întâi, fură seduși de un aranjament mai complicat: în partea de sus, câteva umbrele așezate oblic, păreau să formeze acoperișul unei cabane rustice; dedesupt, ciorapi de mătase, atârnați de niște inele metalice, afixau profilele unor pulpe rotunde, unii țesuți cu modele cu trandafiri, alții multicolori, negri, roșii cu colțurile brodate, iar cei roz aveau luciul mătăsoș al pielii blonde; în sfârșit, pe postavul etajerei, mănușile erau așezate simetric, cu degetele lor alungite, cu palmele înguste ca al virginelor bizantine, aveau grația puternică, adolescentină a pânelor de femeie încă nepurtate. Însă ultima vitrină fu cea care-i surprinse cel mai mult. O întreagă expoziție de mătăsuri, satinuri și catifele, se oferea într-o gamă suplă și vibrantă, în tonuri delicate de flori: în vârf, catifelele de un negru profund se alăturau celor albe ca spuma laptelui; mai jos, satinurile roșii, albastre, brăzdate de linii vii, decolorându-se palid cu o delicatețe infinită. Și mai jos, mătăsurile, în toate culorile curcubeului, erau adunate în bucle, îndoite ca în jurul uni talii arcuite, pline de viață în mâinile pricepute ale vânzătorilor; prin fiecare motiv, prin fiecare frază colorată, curgea un acompaniament discret, un fular fin de culoare crem. Acolo, la cele două capete, se aflau în grămezi colosale, cele două mătăsuri excluse ale casei, *Paris-Bonheur* și *Cuir-d'or*, articole excepționale, ce aveau să revoluționeze comerțul noutăților.

— O, ce tafta de cinci franci și șizeci! murmură Denise, mirată în fața mătăsii *Paris-Bonheur*.

Jean începea să se plictisească, astfel că opri un trecător.

— Strada Michodière, domnule?

După ce-i fusese indicată ca fiind prima la dreapta, cei trei se întoarseră, făcând ocolul magazinului. Dar, înainte de a intra pe stradă, Denise fu surprinsă de o vitrină unde erau expuse confecții de damă. În magazinul domnului Cornaille, din Valognes, ea se ocupa mai ales de confecții. Și totuși, nu mai văzuse niciodată așa ceva, astfel că rămase pe trotuar, împietrită de admirație. În fundal, o eșarfă mare de dantelă de Bruges, la un preț usturător, lărgăea o pânză de altar, ca două aripi desfăcute, de o albeață roșiatică; volane de Alençon cădeau în ghirlande, urmau valuri de dantele, malinuri¹, valensiene, aplicații de Bruxelles, materiale de Venise ca o cădere de zăpadă. La dreapta și la stânga, bucăți de postav se înălțau ca niște coloane

1 Dantelă transparentă, ușoară, fină. (N.tr.)

întunecate, adâncind și mai mult acest tabernacul. Și confecțiile sea aflau acolo, în acea capelă dedicată cultului femeii; centrul era ocupat de un articol deosebit, o manta de catifea cu o garnitură de vulpe argintie; într-o parte era o mantie de mătase, căptușită cu petit-gris, iar în cealaltă parte, un palton de postav, bordat cu pene de cocos; în sfârșit, veșminte de bal, de cașmir alb, matlasate tot în alb, ornată cu fulgi de lebedă sau cu janilie¹. Se găseau de toate pentru toți, de la veșmintele de bal de douăzeci și nouă de franci la paltoanele de catifea la omie opt sute de franci. Gâtul rotund al manechinelor umfla stofa, șoldurile pline scoteau în evidență finețea taliei, capul era înlocuit de o etichetă mare, înfiptă în moltonul roșu al gulerului; oglinzile, aflate în cele două părți ale vitrinei, printr-un joc calculat, le reflectau și le multiplicau fără încetare, populând strada cu aceste frumoase femei de vânzare, care aveau prețuri considerabile în locul capetelor.

— Sunt minunate! murmură Jean care nu găsise altceva de spus din cauza emoției.

Deodată, rămase și el împietrit, cu gara deschisă. Acest paradis al femeilor îl făcea să roșească de plăcere. Avea frumusețea unei fete, o frumusețe pe care părea că i-o furase surorii sale, o piele strălucitoare, părul roșcat și ondulat, buzele și ochii blânzi și tandri. Lângă el, absorbită de priveliște, părea și mai firavă, cu fața lunguiață și buzele prea mari, cu tenul deja obosit și părul bălai. Pépé, la fel de blond, un blond angelic, o strângea și mai tare de mână, ca și cum ar fi avut nevoie de o mângâiere, tulburat și fermecat de frumoasele doamne din vitrină. Iar ei, cei trei blonzi cu haine negre, păreau atât de ciudați și totuși atât de încântători pe trotuarul din fața vitrinei, fata tristă, copilul drăgălaș și băiatul superb, încât toți trecătorii întorceau capetele după ei zâmbind.

Un bărbat gras, cu părul alb și o față mare galbenă, stătea în pragul unui butic, aflat pe partea cealaltă a drumului, îi privea de câteva clipe. Cu ochii injectați și buzele strânse, se uita enervat la vitrinele magazinului *La paradisul femeilor*, când îi observă pe cei trei frați, lucru ce-l exasperă și mai tare. Ce se tot zgâiau sărăntocii ăia la vitrinele șarlatanului de dincolo de drum?

— Și unchiul? zise brusc Denise, tresărind.

— Suntem pe strada Michodière, spuse Jean, ar trebuie să fie și el pe aici.

Își ridicară ochii și se întoarseră. Chiar în fața lor, deasupra bărbatului gras, observară o firmă de culoare verde cu litere galbene decolorate de

¹ Fir gros de catifea, folosit la împodobirea hainelor, pentru brodat. (N.tr.)

ploaie: *La bătrânul Elbeuf, postavuri și flanele, Baudu, succesor al lui Hauchecorne*. Casa, tencuită cu un var deja uzat, singura fără ornamente în mijlocul marilor clădiri Ludovic al XIV-lea care o flancau, nu avea decât trei ferestre pe fațadă și acestea pătrate, fără persiene¹, garnisite cu o rampă de fier, două bări în cruce. Dar, în această așa-zisă nuditate, ceea ce o frapase pe Denise, ai cărei ochi mai purtau licăririle vitrinelor Paradisului femeilor, era magazinul de la parter, strivit de plafon, dominat de un mezanin foarte jos, cu goluri de ferestre în formă de semilună. O astereală² de culoarea firmei, un verde de sticlă căruia timpul îi dăduse o nuanță de ocru și bitum, deschidea la dreapta și la stânga, două vitrine mari, negre, prăfuite, în care se puteau distinge vag câteva bucăți înghesuite de mătase. Ușa, deschisă, părea că duce spre tenebrele umede ale unei peșteri.

— Aici e, continuă Jean.

— Ei bine, trebuie să intrăm, exclamă Denise. Haide, vino, Pépé.

Toți trei se tulburară, însă, cuprinși parcă de timiditate. Când tatăl lor murise, răpus de aceeași febră care le ucise și mama, cu o lună înainte, unchiul Baudu, emoționat de acest dublu doliu, îi scrisese nepoatei sale că va găsi întotdeauna un adăpost în casa lui, atunci când va dori să-și încerce norocul în Paris; însă această scrisoare avea deja un an de zile, iar tânăra regreta acum că părăsise Valognes, fără a-și avertiza mai întâi unchiul. Acesta din urmă nu-i cunoștea deloc, căci nu se mai întorsese niciodată acolo, după ce plecase de tânăr, pentru a se angaja ca vânzător la postăvarul Hauchecorne, pe a cărui fată o și luase de soție.

— Domnule Baudu? întrebă Denise, după ce se decisese să se adreseze bărbatului gras care-i mai privea încă, mirat de înfățișarea lor.

— În persoană, răspuse el.

Atunci, Denise roși puternic și bălbâi:

— A, cu atât mai bine! Eu sunt Denise și ei sunt Jean și Pépé... Am venit, unchiule!

Baudu păru lovit de stupefacție. Ochii săi mari injectați clipeau des pe chipul gălbui, iar cuvintele încete dispăreau fără a fi rostite. Era în mod evident la mii de leghe depărtare de această familie care-i apăruse brusc în față.

¹ Oblon de lemn sau de metal format dintr-un cadru pe care sunt fixate lame înguste așezate orizontal, putând fi alipite sau depărtate unele de altele, care servește să protejeze o ușă sau o fereastră de lumina prea puternică a soarelui, de ploaie. (N.tr.)

² Căptușeală de scânduri așezată pe un schelet de lemn, pentru a susține învelitoarea unui acoperiș. (N.tr.)

— Cum! Cum! Iată-vă! repetă el de câteva ori. Dar voi erați în Valognes! De ce nu sunteți în Valognes?

Cu o voce blândă și puțin tremurătoare, Denise încercă să-i dea câteva explicații. După moartea tatălui lor, care mâncase și ultimul sfanț cu vopsitoria lui, a rămas mamă a doi copii. Ceea ce câștiga la magazinul domnului Cornaille nu era suficient nici măcar pentru a-i hrăni. Jean lucra la un ebenist¹, reparând mobile vechi; dar nu primea niciun ban. Însă prinse gustul vechiturilor și cioplea figuri în lemn; într-o zi, chiar găsisese o bucată de fildeș din care făcuse un cap, în joacă, pe care un trecător îl și observase; și acest domn le dădu ideea să părăsească Valognes, după ce-i găsisese lui Jean la Paris, un loc la un atelier de prelucrare a fildeșului.

— Vedeți, unchiule, Jean va intra de mâine ca ucenic la noul său patron. Nu ni s-au cerut bani și va avea unde să doarmă și să mănânce... Și atunci m-am gândit că ne vom descurca și eu și Pépé. Nu putem să o ducem mai rău decât la Valognes.

Denise ascunse însă escapada amoroasă a lui Jean, scrisorile trimise unei fete nobile de la oraș, sărutările schimbate în ascunzători, întregul scandal care o determinase să plece; își înșoțise fratele la Paris tocmai pentru a-l supraveghea, cuprinsă de temeri maternale, pe acest băiețandru atât de frumos și de vsel, pe care toate femeile îl adorau.

Unchiul Baudu nu putea să-și revină. Îi puse din nou întrebări și când o auzi vorbind astfel despre frații ei, începu să o tutuiască.

— Tatăl vostru nu v-a lăsat nimic? Eu credeam că mai are ceva bănuți. Of, cât l-am sfătuit în scrisorile mele, să nu cumpere vopsitoria. O inimă curajoasă, dar nici măcar două lețcaie de fiecare! Și tu ai rămas cu voiniciei aștia pe cap să-i hrănești!

Fața lui iritată se luminase, nu mai avea ochii injectați cu care privea spre *Paradisul* femeilor. Deodată își dădu seama că stătea în ușă.

— Păi, spuse el, dacă tot ați venit... Intrați, mai bine decât să hoinăriți pe-afară.

După ce mai transmise încă o privire furioasă spre vitrinile vecine, le lăsă loc copiilor și intră primul în butic, chemându-și soția și fiica.

— Elisabeth, Geneviève, veniți odată, avem oaspeți!

Dar Denise și frații ei păreau să ezite înainte de a intra în întunericul buticului. Orbiți de miezul zilei, clipeau des ca în pragul unei peșteri necunoscute, pipăind solul cu picioarele, de teama unei căderi neașteptate.

Parcă și mai apropiați de această neliniște vagă, lipindu-se și mai mult unii de alții, mezinul, prins de fustele fetei și de fratele său mai mare, își făcură intrarea cu o grație surâzătoare și tulburătoare. Lumina dimineții le contura siluetele negre încărcate de veșmintele de doliu, iar razele soarelui le aurea părul blond.

— Intrați, intrați, repetă Baudu.

În câteva fraze scurte, le puse la curent pe soția și fiica sa. Prima era o femeie scundă roasă de anemie, albă în întregime, cu părul alb, ochii albi, buzele albe. Genevieve, la care se agrava degenerescența mamei sale, avea debilitatea și decolorarea unei plante crescute le umbră. Totuși, părul de un negru magnific, dens și greu, crescut ca un miracol pe capul acestui biet trup, îi dădea un farmec oarecum trist.

— Intrați, spuseră la rândul lor cele două femei. Sunteți bineveniți!

Și o așezară pe Denise în spatele tejghelei. Imediat, Pépé se urcă pe genunchii surorii sale, în timp ce Jean, rezemat de un stâlp, stătea aproape de ea. Începură să se liniștească privind prin prăvălie odată ce ochii lor se obișnuiră cu întunericul. Acum, puteau să-i observe tavanul jos și afumat, tejghelele de stejar lucioase de uzură, cazierile străvechi cu ferecături puternice. Baloturi de mărfuri sumbre se înălțau până la grinzi. Mirosul postavurilor și al vopselelor, un miros aspru și chimic, era dublat de umiditatea din podea. În capăt, doi vânzători și o domnișoară aranjau țesăturile de flanelă albă.

— Poate că micuțul ăsta vrea să servească ceva! zise doamna Baudu zâmbindu-i lui Pépé.

— Nu, mulțumim, răspunse Denise. Am băut o ceașcă de lapte într-o cafea din fața gării.

Și cum Genevieve privea micul pachet pe care aceasta îl așezase pe jos, adăugă:

— Am lăsat valiza acolo!

Roși, înțelegând că nu se vine așa în vizită. Imediat ce trenul părăsi Valognes, ea simțise un mare regret și iată de ce, la sosire, lăsase valiza acolo și îi hrăni pe cei mici.

— Să vedem, zise deodată Baudu, să vorbim cu folos... Ți-am scris să vii, e adevărat, dar acum un an; și, vezi tu, draga mea, afacerile nu prea merg, de un an de zile...

Se opri, strangulat de o emoție pe care nu vroia să o arate. Doamna Baudu și Genevieve, cu un aer resemnat, plecară ochii.

— O, este o criză, continuă el, care va trece, sunt foarte sigur... Doar că

1 Tâmplar care execută mobilier din lemn de abanos. (N.tr.)

mi-am redus personalul, nu mai sunt aici decât trei persoane și nu e momentul să angajez o a patra. În sfârșit, n-am să te pot lua, așa cum ți-am scris, dragă copilă.

Denise îl asculta, încremenită, palidă. El insistă, adăugând:

— N-am câștiga nimic, niciunul.

— Bine, unchiule, spuse ea cu durere. Am să încerc să mă descurc și singură.

Familia Baudu nu erau oameni răi. Dar se plângeau că nu avuseseră niciodată noroc. În vremea în care comerțul mergea bine, trebuiră să crească cinci băieți, din care trei muriseră la douăzeci de ani; al patrulea ajunsese rău, iar al cincilea plecase căpitan în Mexic. Nu le mai rămăsese decât Genevieve. Această familie costase mult, iar Baudu sfârșise prin a cumpăra la Rambouillet, orașul în care se născuse tatăl soției sale, o casă mare. Astfel că își făcuse loc o amărăciune tot mai mare, în loialitatea sa maniacă de bătrân neguțator.

— Te-aș fi prevenit, continuă el supărat de propria sa răutate. Dacă mi-ai fi scris, ți-aș fi răspuns să rămâi acolo... Când am aflat de moartea tatălui tău, drace! ți-am spus ce se spune de obicei. Dar tu dai buzna aici, fără să anunți... E foarte jenant.

Ridică vocea, încercând să se despovăreze. Soția și fiica sa rămaseră cu privirile în pământ, ca niște persoane supuse cărora nu li se permitea să intervină. Totuși, în timp ce Jean pălea, Denise îl strânse la piept pe Pèpé care era îngrozit. Lăasă să-i cadă două lacrimi mari.

— Bine, unchiule, repetă ea. Vom pleca.

La început, Baudu se abținu. Se lăasă o liniște supărătoare. Apoi, continuă pe un ton ursuz:

— Nu vă dau afară... Acum că tot ați intrat, vă veți culca sus, în noaptea asta. Vom vedea mai apoi ce va fi.

Atunci, doamna Baudu și Genevieve, înțeleseră dintr-o privire că putea să pregătească cele necesare. Totul fu aranjat. Nu trebuiau să se ocupe de Jean. Cât despre Pèpé, ar fi fost bine primit la doamna Gras, o bătrână ce locuia la un parter imens din strada Orties, unde primea în pensiune completă, copiii, pentru suma de patruzeci de franci pe lună. Denise spuse că avea cu ce plăti prima lună. Nu mai rămânea decât ea. Puteau să-i găsească un loc unde prin împrejurimi.

— Oare Vincard nu are nevoie de o vânzătoare? spuse Genevieve.

— Ia te uită! Ba da! strigă Baudu. Vom merge să-l vedem după cină. Fierul trebuie bătut cât e cald.

Niciun client nu venise să deranjeze această discuție de familie. Buticul rămase negru și gol. În capăt, cei doi vânzători și domnișoara își continuau treaba șușotind. Totuși, intrară trei doamne. Denise rămase o clipă singură. Îl sărută pe Pèpé, cu inima grea, la gândul viitoarei despărțiri. Copilul, alintat ca o pisicuță, își ascunse capul, fără să spună niciun cuvânt. Când doamna Baudu și Genevieve se întoarseră, îl găsiră stând cuminte, iar Denise le spuse că nu face prea mult zgomot, și că rămâne tăcut zile întregi, hrănindu-se cu mângâieri. Până la cină, discutară despre copiii, menaj, viața în Paris și în provincie, folosind fraze scurte și vagi, ca niște rude ce nu se cunosc prea bine. Jean se așezase în pragul buticului și nu se mai mișcă de acolo, interesat de viața de pe străzi, zâmbind fetelor frumoase care treceau.

La ora zece, apărură o femeie de serviciu. De obicei, masa era servită pentru Baudu, Genevieve și primul vânzător. Mai exista încă o masă la ora unsprezece pentru doamna Baudu, celălalt vânzător și domnișoara care lucra în butic.

— La masă! strigă postăvarul întorcându-se spre nepoata sa,

Și cum toți erau așezați în strâmta sala de luat masa, din spatele buticului, îl strigă pe primul vânzător care întârzia.

— Colomban!

Tânărul se scuză, căci dorise să termine de aranjat flanelele. Erau un băiat gras de vreo douăzeci și cinci de ani, greoi și viclean. Chipul său onest, cu gara mare și blândă, avea ochii șireți.

— Ce dracu! Este timp pentru toate, spuse Baudu, așezat cu mare grijă, tăia felii dintr-o bucată de carne de vițel rece, cu atenție și îndemănare de patron, cântărind dintr-o privire părți subțiri de aproape un gram.

Servi pe toată lumea, tăind chiar și pâine. Denise îl luă pe Pèpé lângă ea, pentru a-l ajuta să mănânce frumos. Dar sala întunecată o neliniștea; o privea și-și simțea inima strânsă, fiind obișnuită cu încăperile mari, goale și luminoase, din provincie. O singură fereastră se deschidea spre o mică curte interioară, ce comunica cu strada principală prin coridorul negru al casei; curtea, umedă, infectă, era ca fundul unui puț, în care se năpustea o lumină dubioasă. În zilele de iarnă trebuiau să aprindă gazul de dimineață până seara. Atunci când vremea permitea stingerea acestuia, era și mai trist. Denise avu nevoie de o clipă pentru a-și obișnui ochii cu și pentru a distinge mai bine firmiturile din farfurie.

— Iată un voinic cu apetit, zise Baudu observând că Jean își terminase porția. Dacă muncește pe cât de mult mănâncă, va fi un strașnic... Dar tu,

draga mea, tu nu mânânci? Și spune-mi, acum că putem vorbi în liniște, de ce nu te-ai măritat în Valognes?

Denise lăsă paharul pe care-l duse la gură.

— Unchiule, cum să mă mărit? Nu te gândești! Și copiii?

Începuse să râdă atât de ciudată i se păru această idee. De altfel, ce ar fi găsit un bărbat la ea, fără niciun sfaț, slăbănoaga ca o ciocârlie și pe deasupra total lipsită de frumusețe? Nu, nu, nu se va mărita niciodată, îi ajungeau cei doi copii.

— Greșești, îi repetă unchiul, o femeie are întotdeauna nevoie de un bărbat. Dacă ai fi găsit un băiat de treabă, nu ai fi venit la Paris, împreună cu frații tăi, ca niște boemi.

Își întrerupse fraza pentru a împărți din nou cu o parcimonie îndreptățită un platou de cartofi cu slănină, adusă de femeia de serviciu. După care, arătând cu lingura spre Genevieve și Colomban:

— Uite, continuă el, ăștia doi se vor căsători în primăvară, dacă sezonul de iarnă este bun.

Era obiceiul patriarhal al casei. Fondatorul Aristide Finet își măritase fiica cu primul său vânzător, Hauchecorne; apoi, Baudu, sosit pe strada Michodiere cu șapte franci în buzunar, se însurase cu fiica bătrânului Hauchecorne, Elisabeth; și, la rândul său, urma să-și dea fiica, pe Genevieve, și casa lui Colomban, imediat ce afacerile mergeau mai bine. Dacă întârzia această căsătorie promisă deja de trei ani, era doar din principiu, dintr-o încăpățănare de onoare: el primise magazinul prosper, astfel că nu vroia să-l predea ginerelui, cu o clientelă medie și încasări îndoielnice.

Baudu continuă, îl prezentă pe Colomban care era din Rambouillet, ca și tatăl doamnei Baudu; chiar exista între ei un grad de rudenie mai îndepărtat. Foarte muncitor, lucra în prăvălie deja de zece ani, câștigându-și titlurile cu iuțeală. De altfel, nu era primul venit, era fiul chefliului de Colomban, un veterinar cunoscut în tot departamentul Seine-et-Oise, un artist, dar atât de gras, încât mânca totul.

— Mulțumesc lui Dumnezeu! spuse postăvarul ca o concluzie, dacă tatăl lui bea și moare de foame, fiul lui a învățat aici valoarea banului.

În timp ce vorbea, Denise îi cerceta pe Colomban și Genevieve. Stăteau la masă unul lângă celălalt, foarte liniștiți, fără a se înroși, fără a zâmbi. Din ziua angajării sale, tânărul se bazase pe acest mariaj. Trecuse prin toate etapele, ucenic, vânzător plătit, admis în grațiile familiei, răbdător, ducând o viață de ceasornic, privind-o pe Genevieve ca pe o afacere exce-

lentă și cinstită. Certitudinea că o va avea, îl împiedica să o dorească. Iar tânara se obișnuise și ea să-l iubească, dar cu gravitatea specifică firii sale stăpânite și cu o pasiune profundă de care nici ea nu-și dădea seama, în existența ei searbădă și ordonată de zi cu zi.

— Când există iubire și posibilitate, spuse Denise zâmbind pentru a se arăta amabilă.

— Da, se ajunge întotdeauna aici, exclamă Colomban, care nu spusese nimic până atunci, mestecând încet.

După ce-i aruncă o privire, Genevieve spuse și ea la rândul ei:

— Este nevoie doar de înțelegere, restul merge de la sine.

Dragostea lor se născuse în acest parter din vechiul Paris. Era ca o floare de peșteră. De zece ani, ea nu-l cunoștea decât pe el, își trăia zilele lângă el, în spatele țesăturilor de postav, în fundul buticului întunecat; de dimineața până seara, se aflau unul lângă celălalt, în strâmta sală de mese, îmbăcsită ca fundul unui puț. N-ar fi fost mai ascunși, mai pierduți, nici în plină câmpie, sub coroanele dese ale copacilor. Doar o îndoială, o teamă geloasă ar fi trebuit să o facă pe tânără să descopere că se oferise pentru totdeauna, în mijlocul acestui întuneric complice, lipsit de suflet și plictisit.

Totuși, Denise remarcase o neliniște proaspăt născută în privirea pe care Denise i-o aruncă lui Colomban. Astfel că ea răspunse cu un aer plin de obligație:

— Când există iubire, există întotdeauna înțelegere.

Dar Baudu supraveghea masa cu autoritate. Împărțise felii de brânză, și pentru a-și sărbători rudele, mai ceru un desert, și anume un borcan cu dulceață de coacăze, dărnicie care păru să-l surprindă pe Colomban. Pépé, care până atunci fusese foarte cuminte, se comportă mai sălbatic în preajma dulcetiilor. Jean, interesat de subiectul căsătoriei, își privi verișoara foarte insistent, găsind-o prea moale, prea palidă, comparând-o cu un iepuraș alb, cu urechile negre și ochii roșii.

— Destul am vorbit. Să lăsăm loc și celorlalți! concluzionă postăvarul, dând astfel semnalul ridicării de la masă. Nu avem nici un motiv, când ne permitem o astfel de plăcere, să abuzăm de ea.

Doamnei Baudu, celuilalt vânzător și domnișoarei, le venise rândul să se așeze la masă. Denise rămase din nou singură, așezată lângă ușă, așteptând ca unchiul ei să o conducă la magazinul domnului Vincard. Pépé se juca la picioarele ei, Jean își reluă postul de observație, pe prag. Și timp de o oră, Denise cercetă ce se petrece în jurul ei. Din timp în timp, intrau clienți: apăru o doamnă, apoi încă două. Buticul își păstrase mirosul stătut